

Небојша Дугалић

ПОМЕНОТВОРЦИ ХВАЛНИ

Збравши се овде да помен и хвалу Сави Светом сатворимо, ваља нам се из-нова опсећати кога бисмо то и како, поменом хвалним да огласимо, и чиме то, по чему и ради чега, смртни пролазник земни, истинити и хвални поменотворац може бити. Кога је то Сава, и како, будући и сам смртни пролазник земни, поменом хвалним усхвалио? Ако бисмо да се и над нама слава Савина збуди и да утол и покој питањима нашим смртним по његовом тражју снађемо, мораћемо сваком од наречених питања пред лице Савиним стопама устопице.

Вера у нама лако би устврдила да је код Саве, који је животворство речи светих за једино богатство своје држао, све било Богом, по Богу и ради Бога. У љубави, вери, нади, кротости, трпљењу, посту, молитви, служби, строгости, незлобивости, све је код њега Богом и ради Бога. То би нам закључило и шта је по Сави пут којим се у достојног поменотворца стасава. Сава је Божји поменотворац био и тиме себи вечни помен сабрао.

Али, и за верујуће, као и за неверујуће, ништа није мање саморазумљиво од Бога, сагласно и речима Св. Јована Лествичника, чија је чувена *Лествица* била један од најважнијих Савиних напоја, *ко хоће речима да објасни шта је био Бог, чини што и слепац који би сео на обалу океана и хитео да измери колико је ђеска на дну његовом.*

А опет, нешто у човеку мора да богује. Нешто чему ће човек сав живот свој приносити као жртву. Одсуство препознаја смисла у бићу људском и долази од немогућности нашег целовитог посвећења некоме или нечему. А шта је наш опстанак без тог препознаја до пуки ход ка коначном издаху, оних који су већ мртви. Бога нико никад није видео нити доказао нити је он уопште видљив и доказив, али оно недоказиво и не-

видљиво није због тога и мање стварно. Ходајући по дану, и не гледајући у извор светлости, ми видимо видност а не светлост саму, услед које је видљивост уопште и могућа. Али то што не видимо извор не умањује присуство светлости и њену стварност, због које је једино могућ и наш ход без спотицања и посрнућа. Управо тако, оно неизрециво, необјасно, невидљиво, и баш стога противречно (љубав на пример), влада сваким нашим кораком и одређује све што је у нама живо, као светлост коју не видимо али услед које видимо, као зов на који је немогуће не одазвати се, при чему та немогућност не потиче од неке онеслобођујуће принуде већ од неодољивости самога зова.

Описујући надахнуће из којег Св. Симеон напушта свет и одлази на *место њусто*, на коме камен на камену не беше остиао да остатак доби своје од-добује, Сава говори из каквих је дубина срца отац његов уздисао, и како славу и част овога света сматраше за ништа, и како Христова љубав растијаше у њему и разараше срце његово, и како се *неким усељењем* у његов ум уселио Христос и водио га. Управо то *неким усељењем* сведочи о неизрецивом тајинству Божијег похођења и настањења у срцу људском.

Каког нам то Бога Сава сведочи? Тек питајући се о томе, утражићемо пут и питањима како ћемо, зашто и ради чега, истинити и хвални поменотворци бити.

Одговор на питање *Зашто* да нам се назрети у претходно наведеном опису Немањиног одласка у Хиландар. Наиме, Бог је тај који у нама, својим надумним похођењем, узрокује да зажелимо да наш ход буде ход ка њему.

Бог је невидљив али не и непознатљив. Он је љубав и само се љубављу љубав познаје. Сава га у *Служби Св. Симеону* назива и врхунцем свих жеља, обраћа му се као сведржитељу, промислитељу, спаситељу, утешитељу, узрочнику свега и разна му друга имена надева, али све то остаје страни човеку уколико се не одважи да искуси како и сам тим именима Бога да зазове.

У ирмосу треће песме канона поменуте службе, описујући оца, Сава славослови: *Просијавши добродетељи блистањем, Светиога гледаш, богоносни Симеоне*. Овај стих могуће је чути барем двоструко: у смислу да је Симеон, просијавши блистањем својих добродетељи приспособио себе за гледање Светога, али и у смислу да је добродетељима просијао, будући удостојен да Божјим блистањем у Бога гледа. Били верујући или неверујући, морамо се сложити да је по себи блистава могућност да блистањем у некога гледамо, и то блистајем дарованим нам од Оног у кога гледамо! Најпре Богом о-блистати – то је Савин одговор на питање *Како се у ред истинитијих поменотибораца сшаје*.

Одговор на питање *Ради чега* проиходи из претходна два. Наиме, онај који је у нама, заволевши нас, учинио је да га заволимо, побудио нас је и да све наше буде ради љубави Његове.

Међутим, све горе побројане Савине врлине нису биле оствареност неке моралне сврхе по себи, већ жртва његовог богочезнућа да садејствује зову Божјем којим је позван да Га упозна и само пут којим ће сав доспети у одазов Божјем зову. Како да садејствује? Није ли Бог и самоузроковани и узрокујући? И како бисмо му ми у било чему могли садејствовати?

Прво наше садејство јесте отвореност срца да, у сретнућу лицем к лицу, са Богом изађемо на чистину, да бисмо прибрани снагу да се одазовемо онако како смо и позвани – љубављу.

У Хиландарској повељи Симеона Немање на месту на ком се описује остављање владавине, тада још увек Стефана Немање, стоји: *пошито је моја владавина одасвуд примила мир и тишину, почех подстицајти мисао своју и поучавајти ум свој да желим и да се бринем за душу своју, у који ћу број бијти убројан у дан Сираинога Суда и како би ми било могуће примити анђелски и апостолски образ и последовати речима Владике: „узмиће јарам мој и научиће се од мене јер сам смеран и крошак срцем, јарам је мој блаћ и време је моје лако”.*

Из наведеног места да се видети да речена жеља тражи у мислима нашим подстицај и спешенење и да узжелети бригу о својој души захтева наук, као и то да та жеља извире са места на коме више није свеједно у који ћемо се број убројани у дан Страшнога суда. Страшност тога суда није у страшности неке већ унапред припремљене казне за непослушнике, већ у томе што ће се у саогледању са блистањем славе Божје и љубављу Његовом показати јесмо ли животом својим изабрали да будемо изабрани, и јесмо ли ту љубав препознали као свој избор. Цитирано јеванђељско место пак сведочи нам о начину последовања Владици Христу, тј. да су кротост и смерност срцем онај јарам благ и време лако којим ћемо постати прибројиви оном жељеном броју у дан Страшнога суда.

Којем ћемо се броју прибројити зависи од тога и какво ћемо име себи пред Богом стећи. Како нам Сава о стицању тог имена сведочи? У житију Св. Симеона, набројавши све очеве врлине и подвиге, недоумевајући којим именом да га назове, каже: *Ваистину у недоумици сам како да га назовем. Да ли господином добрим? Да ли учитељем праве вере? Оцем блаћим? Пастиром који вером најаја предано му стадо? Просветитељем цркава који вазда пребива у моливама? Да ли преизобилним служицељем и љубитељем нишних? Наставником чистоте и премудрости, узором крошости? Смеслодавцем и браницељем свију који живе око њега? Јер ваистину, све ово дод и сена ње у.* То шта се над нама догоди цена је наша пред лицем Бо-

га живога. Од тога хоћемо ли се догодити као просјај славе Божје и љубави Његове или не, зависи којим ћемо именом бити позвани и на које ћемо се име одазвати.

Ако нас ове Савине недоумице око придавања имена Светом Симеону нагнају у питање колико смо сами по набројаним добрима многоименити, и колико се од речених добара над нама догодило, знаћемо и колико смо достојни да Сави помен сатворимо и знаћемо у који ћемо број и са каквим именом. Није поменотворац онај који се напросто некога сећа, већ онај у коме су заживела дела помињаног. Јалово је оно удивљење које у нама не рађа дела. Каква је корист да смо хвалитељи који су туђи делима хваљенога. Туђи смо тада и од могућности да заједно са Савом наслутимо тајну трисветог херувимско-серафимског славослова: *Свети, свети, свети, Господ Саваоити*. Славослова којим је Сава дисао. А славослов је, по Сави, пуноћа нашег живог обраћања Живоме, али се до њега само подвигом стиже. Бог се нама одазива тако што нас, како рече Сава, *неимарсѿвом Духа* учи да му славу узносимо, не зато што Он нашу хвалу потребује или жели да нас учини слепим поклоницима, већ да бисмо ми постали вечни причасници славе Његове. Божји одазов је наше о-славље у Њему.

Већ у првој глави Хиландарског типика пише: *све ово размотривши, у Господу се укрејивши, одбацивши сваку гордост и злобу, иде у кротости примити реч која може сјасати душе ваше. Будити творци речи а не само читачи, помишљајући у себи да који слуша речи и не чини што је у њима заповеђено, сличан је човеку који гледа лице своје у зрцалу, јер позна се и отиде, одмах заборавивши какав је био. А који је проникнуо у савршени закон слободе, оставивши у њему, неће бити забораван слушалац већ творца дела. Блажен је тај.*

Али Бог никога не зове принудом већ силом своје љубави и слободе и само је слободном љубављу могуће одазвати му се. Само је слобода могуће место Божјег одјека у нама. Само у слободи и љубави ми смо му садејственици. Али не било која слобода већ слобода да будемо творци речи Његове. То је слобода на коју смо позвани.

Забрављајући на светло ово усходиште, од Светога Саве и Светог Симеона нама заветовано, чинимо да светлост у нама постаје тама, чиме нужно таме сатворитељи бивамо. А следујући њима, молећи заступништво њихово пред Богом, посадашњујемо присуство његово у љубави и чинимо да светлост њихова постане и наша.

Онде где сам живот није улог нема право поменотворства. А човеку је немогуће заложити свој живот немајући у себи бар трунку слутње свога вечног назначења. У молитви над упокојеним ми се молимо за *вјечнују памјати*, тј. да нас се Бог у вечности сети и вечно нам помен у свом сећању задржи. У том сећању је и помен наш и име и број.

Сава је, пре свега, живећи Богом, само у њему препознао и могућност како да љубав и према Богу и према ближњем и према свеколикој твари, наша вечнотрајна стечевина постане, али и могућност да већ овде, и у времену, пројавитељи те вечне неутуђивости будемо. Није у моћи створене природе, која је под условом времена, да овакво поуздање има у вечну и неразориву заједницу, с ону страну времена. То, по Сави, може бити само дело Вечнога.

У служби Св. Симеону уписује: *ван светиа и шела био си и зашо си иримио иремудросији славу и вечну, оче, заједницу.* Св. Симеон, осетивши да му се ближи кончина, припремајући сина за растанак каже: *Чедо моје вазљубљено, светилости очију мојих, ево већ ирисије време нашега расшанка. Већ ме ошшјушша Владика с миром да се исшуну речено: „земља си и у земљу ћеш ићи”. А ши, чедо, не шузуј гледајући моје различење јер је ова чаша свима заједничка. Али ако се овде и расшјајемо, шмо ћемо се ошш сасшати где више нема расшанка.* Опет нагласак на вечној нераздвојивости од онога кога волимо. Разлучујући се са душом својом Симеон, по завету свом, пред иконом Богородице испушта дух свој, желећи да у наручју Богоматере, његов последњи земни дах, нађе своје вечно удомљење.

Ни Савин одазив зову Божјем није био некакав самодовољни индивидуални циљ, већ је све у њему циљало на надзидање свих и њихово просвећење ради вечне заједнице са Богом, али тиме што би пре свега, он сам, животом, постао просјај Божји пастви својој, од Бога му преданој. Христова жртва на крсту за њега није значила само спаситељно дело рода људског већ пре свега позив на исту меру љубави и спремност да се у сваком тренутку и за свакога попнемо на крст.

И управо је у томе разлика између Савиног пута и пута свих оних, нама савремених, насилних усрећитеља света, који о правди говоре а правду не творе.

Свети Сава је у исто време свестан и немоћи наше природе и очински благ према слабостима преданог му стада, *јер иодобно је да нам онај који се уиодобио Госшоду снисходљиво суди, а ако шо занемарује или крајњу ишшерије иравду, биће осућен због своје мржње, као немилосшив.* Следујући пророку Јеремији, чијом нарицаљком над Јерусалимом заживљује плач и као књижевни жанр, као и цару Давиду у његовом сузно покајном псалмопоју, на не мало места он оплакује своју немоћ, позивајући и нас на исту целебну тугу, да оплачемо слепило своје јер светлост заповести Божјих не видимо као светлост. Сава, свестан да су сви људи једни са другима у двострукој сродности, по смртности својој и боголикости, вазда се старао да немоћи смртних укрепљује, као и да се, сагласно залогу боголикости у нама, што више Богу посличимо. С тим у вези у 18. глави Хиландарског типика каже: *један ирема*

дружме, јединство и љубав, у миру чувајући, имајте, разгарајући једни друге срдачном мишљу, једни друге утврђујући, упућујући, шешећи, по-дижући, поучавајући на подстицање љубави и добрих дела... и све што је добро и сјасоносно стварајте се да извршите колико је могуће, јер Господ наш Исус Христос рече: „Овако вам заповедам да љубите један другога као што ја заволах вас. По томе ће познати да сте ученици моји, ако љубите један другога.” За Светог Саву, љубав према другом јесте наше поклоњење Богу. *Ко каже да воли Бога а браћа своја мрзи, лажа је.* Да ли је и колико, и у нама опстала ова Савина мера? У одговору на ово питање сазнаћемо и колико је уопште о(п)стало од нас. А по овај одговор мораћемо опет трагом Савиног наука да срце нељубеће не може да слави те зато му славе и нема. Слава се Савина неће над срцем нељубећим збити. У Писму Спиридону, Сава набраја дарове које му из Јерусалима шаље. Појашчић, камичак, убрусац и крстић. Језиком милоште именује своје дарове. Нека би љубав Божја у нама учинила да се и ми одважимо на Савин пут да би све наше прозборило језиком Савине милоште, да се поменотворци, достојни и хвални, јавимо пред лицем Онога кога и Сава прослави да се слава Савина и над нама збуде, да знамен истог просјаја будемо, и веком и памтивеком.

*Светосавска беседа изговорена у краљевачкој библиотеци,
27. јануара 2011. године.*